

Долинна А. С.,
*кандидат історичних наук, старший викладач кафедри
всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Матушок Г. С.,
*аспірантка кафедри всесвітньої історії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ПРАВО ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШІВ УРСР НА ЖИТЛО (середина 50-х – перша половина 60-х рр. ХХ ст.): НА МАТЕРІАЛАХ ПОДІЛЛЯ

Кожний громадянин і члени його сім'ї на законному рівні мають право займати і використовувати певне житло. Держава бере на себе обов'язок сприяти громадянам у вирішенні їхніх житлових проблем та забезпечення їм можливості безперешкодного проживання у житлі, яке вони займають. Це право визнано у «Загальній декларації прав людини», а також у «Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права». Щодо першого документу, який був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, то у ст. 25 зазначається, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини» [1]. Ст. 11 (1) Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права також гарантує право на житло як частину права на належний рівень життя [2].

У нашій статті ми покажемо як вищезазначене реалізовувалося на практиці у середовищі педагогічних закладів вищої освіти Поділля (Вінницький і Кам'янець-Подільський педагогічний інститути) у роки хрущовської «відлиги».

У 50-х рр. незадовільними були побутові (особливо квартирні) умови частини викладачів Кам'янець-Подільського педінституту. У 1953 р. 20 викладачів педінституту проживали у кімнатах гуртожитку [3, арк. 120]. 13

вересня 1954 р. на закритому партійному зібранні первинної партійної організації педінституту йшлося про те, що у 24 кімнатах у гуртожитку студентів (по вул. Ленінградській, 31) займали викладачі, а частина студентів, які гостро потребували гуртожитку, жили на приватних квартирах [4, арк. 44]. Покращити їхні квартирні умови, а також розширити житлову площу для студентів дирекція інституту не мала ніякої змоги у зв'язку з відсутністю житлового фонду в місті.

Керівництво вишу намагалося забезпечити житловою площею викладачів. Партбюро неодноразово зверталось до секретаря обкому КПУ Бегми з проханням посприяти в отриманні житлової площі для викладачів, що було передбачено одним із рішень бюро обкому КПУ. Директор інституту часто ставив це питання перед міськими партійними і радянськими організаціями. Лише у 1953-1954 н.р. вперше упродовж майже двох років виш отримав чотири квартири, які надали викладачам Д. Цимбалюку, О. Бойку, П. Родіну, М. Брицину [4, арк. 76]. 25 квітня 1962 р. на спільному засіданні партбюро і місцкому педінституту обговорили і затвердили кандидатури на отримання квартир у будинку сільськогосподарського інституту. Проголосували за надання квартир С. Білецькому, Ф. Петляку, О. Степенку, М. Любі, Р. Ростикусу, А. Савенку, А. Казимірову, Т. Лобановій-Сопітько. Водночас, ухвалили просити міську комісію по розподілу квартир і міськвиконком затвердити названі кандидатури на одержання квартир [5, арк. 24-27].

Щодо Вінницького педінституту, то, на жаль, даних, які свідчили про забезпечення житлом викладачів, принаймні, поки що нам виявити не вдалося. Можемо спрогнозувати, що у цьому закладі становище було не кращим, зважаючи на те, що Вінниця була обласним центром і вільного житлового фонду тут було не багато. Про це, зокрема, свідчать проблема із забезпеченням житловою площею студентів. Станом на вересень 1954 р. місць у гуртожитку було лише 220, а перелік бажаючих проживати тут становив понад 900 осіб [6, арк. 165]. Значна кількість студентів вимушена винаймати «кутки» у приватних квартирах. З ними проводили відповідну роботу, яка зводилася до того, що агітатори груп, комсорги, профорги відвідували студентів на квартирах і знайомилися з їх побутовими

умовами. Директор інституту О. Ткаченко: «Необхідно визнати, що ця дільниця робота студентів найбільш відстала і потребувала докорінного покращення у новому навчальному році» [7, арк. 81]. Станом на 1955-1956 н.р. питання про забезпечення студентів гуртожитком залишалося бути не розв'язаним. Житлом в першу чергу забезпечувала тих студентів, які відчували особливо потребу. Більшість місць було відведено для студентів фізико-математичного факультету. Гуртожиток міг вмістити лише 200-225 осіб [7, арк. 81]. Нарешті, лише у 1961-1962 н.р. частково проблему із студентським житлом було вирішено, коли ввели в дію новий гуртожиток [8, арк. 6]. Однак у 1962-1963 н.р. керівництво закладу вирішено здійснити обмін старого гуртожитку на частину приміщення будинку, у якому розміщений інститут (у цій частині будинку раніше був залізничний технікум), у результаті чого ЗВО розширив площі під навчальні заняття і дещо зменшив площу під гуртожиток. Таким чином, як зазначалося у звіті закладу за цей рік, «існуюча площа під гуртожитки не задовольняє потреби інституту у забезпеченні студентів житлом» [9, арк. 4].

Далеко не кращим було становище у Кам'янці-Подільському. У 1953 р. у гуртожитках педінституту мешкали 357 студентів. 718 студентів проживали на приватних квартирах, з яких понад 500 «знімали кутки». З числа тих, хто винаймав житло (390 осіб) отримували грошову допомогу у розмірі 30 крб. для оплати за проживання [3, арк. 120]. У 1958 р. у закладі функціонували три гуртожитки: один – по вул. Ленінградській, 64; другий – по Табірній, 45 і третій – по Ленінградській 31. В гуртожитки провели електроосвітлення та створили нормальні температурні умови. Тут були обладнані кімнати відпочинку, «побутовки», де мешканці мали можливість щоденно готувати гарячу їжу, для чого за розпорядженням ректора їм виділяли щоденно дрова, ізолятори для хворих, камери для зберігання особистих речей і продуктів студентів, а також приміщення для пральні. До їх послуг були радіомовлення і медичний пункт. Вихованців інституту на рівні з міським населенням обслуговували поліклініка, майстерня з ремонту взуття та одягу. Вони тричі на місяць організовано проводили повну санітарну обробку постільної білизни, щотижня відвідували міську лазню [10, с. 161].

У 1962 р. загальна площа гуртожитків становила 3224 м², у яких проживали 428 студентів; у 1963 р. – відповідно 4411 і 567, у 1964 р. – 4411 (житлова площа – 2836 м²) і 592 [11, с. 42].

Цих площ було недостатньо. У кімнатах гуртожитків спостерігалось велике перенаселення. Тому керівництво педінституту змушене було брати на озброєння практику укладення договорів оренди частини шкільних приміщень, наприклад, школи №9 [10, с. 161].

У вересні 1963 р. на звітних партійних зборах йшлося про те, що «велику шкоду виховній роботі приносила гостра нестача гуртожитку для студентів, у зв'язку з чим більша частина студентів проживала на «кутках», у яких не завжди бажана ідейна атмосфера» [12, арк. 120].

У 1964-1965 н.р. розпочали будівництво студентського гуртожитку на 569 місць, яке мало бути завершене у жовтні 1965 р. [13, арк. 5]. Однак будівельники Кам'янець-Подільського «Промжитлобуду» із завданням не впоралася і допустили відставання, не дивлячись на систематичну увагу з боку ректорату інституту та постійну допомогу студентської молоді інституту. Приміщення було здано в експлуатацію у січні – на початку лютого 1966 р. Воно знаходилося по вул. Загородній (нині – проспект Грушевського) і мало 568 місць. У кожній кімнаті можна було розмістити по 3-4 студенти. Нині – це гуртожиток №1 на проспекті Грушевського [10, с. 161; 14].

Таким чином, упродовж 50-х – на початку 60-х рр. минулого століття житлові умови частини викладачів і студентів педінститутів були незадовільними, що пояснювалося відсутністю житлового фонду у Вінниці і Кам'янці-Подільському. Становище почало поліпшуватися лише ближче до середини 60-х рр., коли невелика частина викладачів отримали квартири (т.зв. «хрущовки»), а студенти – нові гуртожитки.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
3. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 302. Оп. 7. Спр. 154.
4. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 55.
5. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 64.
6. Держархів Вінницької обл. Ф.П. 292. Оп. 2. Спр. 19.
7. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 245.
8. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 311.
9. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 572.
10. Філінюк А. Г. Життя, віддане справі: трудова, громадська та науково-педагогічна діяльність Івана Степановича Зеленюка: іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 332 с.
11. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довідк.-статистич. матер. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. 112 с.
12. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 65.
13. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 302. Оп. 8. Спр. 311.
14. Студентське новосілля. Радянський студент. Кам'янець-Подільський, 1966. 10 лютого. №4 (475). С. 2.

Корж Т. І.,
*аспірант Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальною проблемою сучасності та беззаперечним є той факт, що без належного забезпечення права суспільства на доступ до достовірної, точної та повної інформації неможливе існування демократичних свобод та прав людини.